

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi pol. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 6.

V Ljubljani, 15. marcija 1879.

Tečaj XIX.

Dobri sveti.

3. Tudi preveč nikar!

Že napis kaže, da bo denašnji svet močno podoben undašnjemu, znabiti bo le druga rogovila njegova. Vendar predenj si ga upam izreči, hočem ga trikrat utemeljiti in priporočati s trojnim dokazom.

1. Postojmo najpred nekoliko še pri unkrat omenjeni podobi: „Človeško življenje je potovanje“. Zadnjič smo spremljali in nekoliko po strani gerdo pogledovali, pa malo kregali one popotnike, kateri so prehitri, ter smo jih poprosili: naj nikar tako hitro, ker nekoliko počitka pod domačo lipo bi se tako prileglo, da oh!

Pa popotnikom ni le prenačnost nevarna in pogubna. Še ena reč je, ki popotovanje močno ovira in greni: če se namreč popotnik z doma gredoč preveč obloži in obteži z nepotrebnimi rečmi. Naj potuje kakor hoče, peš ali na vozu; če si preveč naklada, njegova pot ne more biti prijetna in koristna! Kaj bi vi rekli potniku, ki bi hotel vedno seboj nositi ali vozariti vso obleko, vse pohištvo, znabiti celó vso knjigarno ter vse, kar ni doma tako pribitega, da se ne da odtergati in seboj vzeti? Norec bi mu rekli in na verh še prerokovanje pristavili, da tako se mu ne bo dolgo potovalo! Če se ob pravem času ne strezuje in premisli, prišel bo ob denarno in telesno moč, nikdar pa ne tje, kamor si je bil namenil.

Obernimo to na življenje! Kako težko jih živi sto in sto zato, ker so preobloženi, ker mislijo, da morajo na svetu vse sami storiti in preoberniti, da morajo povsod zraven biti! Vendar taki, ki si sami brezpačetno nakladajo pretežka bremena, se nam tako ne smilijo: zakaj si jih

pa nakladajo — sami? Milovanja in usmiljenja je vredna naša mladina. Učitelji imamo zelo težaven in siten posel, ker smo primorani sirote obkladati s tako težo, o kateri vemo, da je ne morejo dolgo časa z zdravimi ramami prenašati! Uboge sirote! Poglej otroka; zdrav in čil in živ je, kakor električna iskra, v največi vročini ali ob najhujšem mrazu! Pa komaj je star šest ali sedem let, že je obsojen, da bo šel sest, sicer ne na Žabjek, pa vendar na terdo klop — v šolo, kjer bo ostajal po 5, 6, 7 ur in zmiraj pri miru, da le žugnuti ne bo smel. In ko pride domu, dobi ga v roke spet kak inštruktor ali domač učitelj, da ga pesti po celo ali poldrugo uro. Pa menite, da bo že mir? Zdaj se še le začne pravo učenje, ko je sam; in če je že v viših šolah, mu dolge in težke naloge ne bodo pustile v posteljo. Sosedje, ki vidijo luč v oknu njegovega stanovanja, bodo milovaje rekli: „Glejte, koliko se trudi, do 11. do 12. po noči! ah še čez polnoč!“ Če tudi tako milovanje ne zadeva dvojnih učencev: nenavadno talentiranih in lenih, je po splošnji skušnji vendar opravičeno gledé večine, ki bi rada svoji nalogi in dolžnosti zadostovala. In vendar če pregledujemo njegove reči, koliko jih je, ki mu na poznejšem potovanju ne bodo nič koristile, mnogokaj se uči le, da bo kaj pozabiti. In rado se zgodi, da do časa žetve onemaga vsled preobilnega napenjanja in žeti — nima kdo; kajti pri učenju je taka, da le tisti more žeti, kateri je sejal; kar se je kdo naučil, ne more prepustiti družemu. Kje je potem veselje, ki ga je tolik trud obetal?

2. Učeni zdravniški doktorji sploh terdijo in imajo že za zdravniški aksiom, da človeka redi le to, kar prebavi, kar se predela v meso in kri. Kadar ima život za enkrat zadosti jedi in pijače, je vse drugo, kar se še zavžije, ne le brez potrebe, temuč zelo obtežuje prebavo, in nezmernost pravijo, je zdravju zelo na kvar. Taka nekako mora biti tudi z učenjem. Vsak dan morejo sprejeti možgani le gotovo mero učenosti; ako se jim ponuja več, pravijo, da ne morejo, in bersknejo ponujani „košek“ nazaj. Izjeme so, ali splošno pa ostaja človeška natora, kakor jo je Bog vstvaril. Kakor namreč noče nobena opica (ne novega ne starega sveta) Darvincem tega veselja storiti, da bi se v človeka spremenila, kakor si domišljujejo, da se je nekda godilo; tako se tudi mera človeških možgan primeroma ne da veliko drugače in veliko bolj napolnjevati, kakor pred tisoči let. Intelktuelna moč človeška si nekako zmir enaka ostaja; zboljšati se in zvečšati (zlasti po telesnem zdravju in nravni vzvišenosti) se more, posiliti pa se ne da. Vsi ljudje skupaj morda več vedo, kakor so nekda, ker so prejšnji za poznejše delali; vsak za se pa se ne more reči, da bi veliko več vedel, nego kak posebno slaven učenjak starih časov, seveda mutatis mutandis. Je pač človeška učenost, kakor misli. Dveh reči ne moreš na enkrat misliti, če eno misliš, kmali drugo pozabiš: tako je za navadnega človeka že dosti, če

eno ali drugo stroko prav temeljito umeva, za vse pa še največjemu veleumu časa zmanjka, ko bi učakal tudi Matuzalovih let. In na zadnje se bo res naj bolj učen smel imenovati tisti, ki se je od starega Sokrata naučil: „da nič ne zna!“ To se pravi, nič v primeri s tem, kar bi se še dalo vedeti, kar še manjka. Kdor tega ne verjame, bi želel, da bi ga izvolili za „inšpektorja“, da bi se pri poskušnjah prepričal, ne le v nižih, marveč v najvišjih šolah.

Preveč reči se na enkrat učiti, pa preveč ur zaporedoma si glavo beliti: nič ne koristi, marveč le škoduje oboje.

Znabiti bi kateri prvemu nasprotoval in rekel: „Tiho bodi; če bodo naši učenci več znali bolje bo: kolikor več bodo učenci znali, toliko večje vence bodo spleтали drugi (nadzorniki etc.) učiteljem in učitelji sami bodo toliko večjo slavo želi. Ali ni to krasno, ali ni veselo?“ — Krasno bi že bilo, veselo tudi, ko bi le hotelo še vse res biti! Kolikrat moramo na lastna vřesa slišati pa z lastnimi očmi brati; da zdaj v obče otroci menj znajo, kakor pred kedaj. Primeroma jih prihaja menj (nego pred) prosit pred gimnazijska vrata sprejetja, pa jih kar po trideset ali pa še po več zapodijo, rekoč da še niso sposobni za srednje šole, v katerih se do malega ponavljajo in nadaljujejo le taki predmeti, kateri so (vsaj po imenu) zapovedani že v ljudskih (kmetskih) šolah (gl. Postave in ukazi za Kranjsko ljudsko šolo str. 308 in 309 obrazec H. in J.). Da se razlaga že v „elementarnici“ toliko reči, ki so bile nekđaj le za gimnazije in realke, iz zemljepisja, zgodovine, naravoslovja, fizike, kemije: kaj menite da so viši profesorji kaj hvaležni za to nižemu učitelju, ki se je večkrat potil s paglavci zastran njih? Prav nič. Le to zmiraj očitajo doli nazaj, da ne znajo dovelj brati, jezika, pisave, računstva i. t. d. ali kakor bolj učenostno nemško reko: „die Elemente gehen ab“. Pa tudi iz zgornjih šol se sliši očitanje, da ne gre tako krepko in gladko. Radi verjamemo nekaj zato, ker imajo tudi tam preobilo hrane, nekaj pa tudi, ker se naveličajo zopet in zopet prežvekovati enake reči le v drugi podobi in večji posodi. Kar je bolj mikavnega, zvedo šolarji ko so še otroci; kar je pa suhoparno-učenostnega, se jim premalo vabljivo zdi, da bi se z veseljem in vnemo poprijemali. Po eni strani bi utegnil za to pomanjkljivost veljati pregovor, da „preveč še s kruhom ni dobro“, po drugi pa izrek, da „razlika mika“.

Prav pravo korist ima tedaj le to, kar se tečno prebavi, prebavi se pa večidel le to in toliko, kar in kolikor se slastno (cum appetitu) zavžije; kar preseda, ne odseda. Ergo: non multa, sed multum!

3. Velika množica predmetov bi sama na sebi za mladino še ne bila tako strařna: kajti konečno se vsak nauči le to, kar se more ali pa hoče; le prerado se zgodi da „ex omnibus aliquid ex toto nihil“. Pri vsem tem bi se še dalo kako veselim biti. Vendar po toliko ur

zapored mirno sedeti, pa misliti — kajti učenje brez misli in riba brez vode „konec jemlje“ —: to pa je za mlado kri preveč, to je mladim močem prehuda peza! Takó to ljubo življenje začenjati, se ne pravi prav začenjati!

Undan so bile brati v „Vrtcu“ jako pomenljive besede:

„Življenje je knjiga učena;
Poveršno pogleda jo glupec,
Razumni globoko zamisli se v njo,
Vedoč, da le enkrat se čitati da“.

Pervi, če se ne motim, je to misel izrazil nemški pisatelj J. Paul. Pa naj bo misel od kodar hoče, primerna se mi zdi, da se kot tretji dokaz za pričujoči predmet razširi in razjasni.

Vsaka knjiga ima oddelke, odstavke, liste in strani, enako ima vsako človeško življenje odločeno število let, mescev, tednov, dni, ur. V dobri knjigi je vsak list na svojem mestu, vse gre po številkah, nobenega ne sme manjkati; kadar kaj manjka, knjiga ni popolna in večidel ne za rabo. Tako je tudi v življenji vsak dan posebej velike važnosti: dnevi ki stoje v začetku, ki so v sredi in kateri so proti koncu v pratiki našega življenja, vsi so v taki zvezi, da nimamo pravice, nobenega izbrišati, marveč vse enako čislati in varovati. Nihče nima pravice, v mladosti svoje dušne in telesne moči tako napenjati, dá zbog bolehnosti in hiranja v poznejših letih ni več za rabo; da omaga ravno takrat, ko pride čas žetve, ko bi imel uživati sad svojega truda.

Kdor hoče od ktere koli knjige imeti pravo korist, mora jo vso od kraja do konca enakomerno, počasi, s premislikom, pametno prečitati. Kdor prehlavno bere, začetne liste kar poveršno pregleduje, ter urno preobrača ali še kaj preskoči; kdor debelo knjigo — kakor pravimo — kar požira, le da bi berž do kraja prišel in se mogel pobahati, da jo je v enem ali celo v pol dnevu dokončal: temu tako dobra knjiga ne bode nič koristila. Enako ne bode mogel nikoli veliko koristiti, ne sebi ne drugim, kdor se prederzne, življenja presresno knjigo tako bliskovo hitro in poveršno brati. Modri s to dragoceno knjigo, katero mu je Bog podaril, ne dela tako.

„Vedoč, da le enkrat se čitati da!“

Brez primere bi se vse to prosto reklo: Mladost naj ima svoja opravila, poznejša leta naj nosijo svoje breme, ki je za uterjene rame. Mladost ima svoje pravice in naj ne sega v pravice poznejših let, t. j. naj hrani zdrave moči še za potlej. Ni tedaj pametno, nežno mladino preobkladati s poslom ali pa z učenjem, ki je po lastnosti in velikosti za krepkejše moči. Res je rečeno: „Človek se nikoli ne izuči“; a to se mora tako razlagati: „Človek naj se uči, dokler bo živ, do smrti, pa še takrat po Sokratovi misli ne bode nič znal!“ ne pa tako: „Vse svoje

življenje naj človek žrtvuje učenju, šoli; kakor bi res bili ljudje le zavoljo šole na svetu, ne pa šola zavoljo ljudi“. Človek je le enkrat na svetu; če se prezgodaj usápi, mu zmanjka časa za življenje.

Reč je silno resna. Le pogledjte merliške zapisnike. Nekdo je to resno stran nekako tako-le pojasnil. „Od vsih ljudi, ki pridejo na svet, jih dve tretjini ne učaka petega leta. Do dvajsetega jih še polovica ne dospé; do petdesetega komaj tretji del. Mislimo si, pravi dalje, da je življenje — naj daljše recimo 100 let — drama v petih djanjih. Vsi ljudje, ki zagledajo luč sveta, bi radi videli vso igro. Toda glej, pred koncem prvega djanja (starost do 20. leta) je nehoté popustila hišo že polovica vsih gledavcev. Ob koncu drugega djanja (starost med 20. in 40. letom) je veliko, če jih je še dve petini navzočih. Preden pade zagrinjalo tretjega djanja (starost med 40. in 60. letom) se je hiša popraznila že do tretjine. Na koncu četrtega djanja (starost med 60. in 80. letom) štejemo komaj še deseti del prvotnih gledavcev. In kadar zašumi zagrinjalo petega djanja (starost med 80. in 100. letom) ostal je znabiti izmed tisoč gledalcev še eden, ki je pa že tako truden in zaspan, da ga igra več ne zanima“.

Recite zdaj sami, ali je modro, življenje, ki je že itak na tako slabih nogah, že precej v začetku še bolj slabiti s predolgim sedenjem in natezanjem; ali je modro, ravno naj lepši čas do 20. leta, ki je edino še nekoliko gotov, brez mere ali celo brez potrebe greniti in obteževati?!

Tako upam, da je opravičeno, ako dobremu svetu: „nikar prehitro!“ pristavljam še dobrega družnika: „tudi preveč nikar!“ — Polagoma si ptič gnezdo znaša. „Kamen do kamna palača — zerno do zerna pogača“; kdor pa hoče koj za pogačo zgrabiti, mu bo slednjič še za zerno terda.

Naj bi tedaj tisti, ki imajo kaj reči, o pravem času rekli n. pr. tako-le: „Nič ni na svetu tako trdno vzdianega, da bi se ne dalo prezidati, nič ni tako debelega, da bi se ne moglo stanjšati, nič tako dolgega, da bi se ne dalo skrajšati: naj se tudi mladini osoda spremeni, naj se jim zlasti učne ure skrajšajo, in sploh breme obteše in zljajša; pa ni zadosti, da se nekoliko obteše samo matura, tudi začetnikom bi se dalo marsikaj preložiti“. Za tako kratko življenje je dosti, da navadni človek naj potrebnije reči zna; kdor se hoče v svitlejših žarkih učenosti žariti, naj svobodno poterka na vrata še viših šol! Pri Božji sodbi bo enkrat itak le pravičnost veljala; tam ne bo vprašanja: „koliko si živel?“ marveč: „kako si živel?“

Stric.